

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/35252,Rusza-projekt-Zapisy-terroru-Swiadectwa-przed-Glowna-Komisja-Badania-Zbrodni-Nie.html>
18.03.2026, 17:27

Rusza projekt „Zapisy terroru. Świadectwa przed Główną Komisją Badania Zbrodni Niemieckich / Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu”

W Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego odbyło się w czwartek (11 lutego 2016 r.) uroczyste podpisanie porozumienia między Instytutem Pamięci Narodowej a Narodowym Centrum Kultury. Umowa dotyczy udostępniania i przekładu na język angielski świadectw zbrodni nazistowskich i komunistycznych przed Główną Komisją Badania Zbrodni Hitlerowskich oraz Główną Komisją Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

Pragniemy, aby głosy polskich obywateli, naocznych świadków niemieckich zbrodni rozległy się szerokim echem, by wybrzmiały na całym świecie – mówiła podczas uroczystości pomysłodawczyni projektu wiceminister kultury i dziedzictwa narodowego dr Magdalena Gawin.

Umowa inauguruje projekt „Zapisy terroru. Świadectwa przed Główną Komisją Badania Zbrodni Niemieckich / Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu”, który będzie poświęcony popularyzacji oraz umiędzynarodowieniu doświadczeń Polski pod okupacją niemiecką i sowiecką. Projekt jest pierwszym działaniem w ramach tworzenia Ośrodka Badań nad Totalitaryzmami im. Witolda Pileckiego.

Jak mówiła Magdalena Gawin, wybranie Rotmistrza na patrona nowej inicjatywy nie jest przypadkowe. – Witold Pilecki jest ofiarą niemieckiego i radzieckiego totalitaryzmu – podkreśliła. Jak dodała, władze komunistyczne wiele robiły, by świat nigdy nie dowiedział się o Pileckim.

Nie ma ważniejszego świadka zbrodni niemieckich i radzieckich niż właśnie rotmistrz Witold Pilecki – powiedział prezes Instytutu Pamięci Narodowej dr Łukasz Kamiński.

W uroczystości wzięła udział rodzina Witolda Pileckiego: córka – Zofia Pilecka-Optułowicz, syn – Andrzej Pilecki oraz siostrzeniec, prof. Edward Radwański z żoną.

Po II wojnie światowej przeprowadzono kilkanaście tysięcy śledztw w sprawie masowych i indywidualnych mordów popełnionych przez niemieckich okupantów. Terror sowiecki w znacznie mniejszym zakresie został utrwalony dopiero po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Łapanki, zsyłki na roboty przymusowe i do obozów koncentracyjnych, pacyfikacja wsi, egzekucje uliczne, badania przeprowadzane przez Gestapo i przez NKWD/UB, wywózki na Sybir. Te i inne akty okupacyjnego terroru stanowią obraz skomponowany przez tysiące głosów świadków i ofiar.

Jednak do końca trwania PRL zeznania przed Główną Komisją Badania Zbrodni Hitlerowskich (GKBZH) objęte były nieformalną klauzulą tajności. Oznacza to, że najbliższe rodziny ofiar nie były informowane o losach postępowań. Świadkowie stawiający się przed GKBZH nie znali zatem zeznań pozostałych osób ani przesłanek sędziego lub prokuratora do – najczęściej – umorzenia śledztwa. Ich rola kończyła się na złożeniu zeznania. Ze świadectw tych nie mogli także korzystać historycy. Historiografia powstająca w latach PRL koncentrowała się na militarnym obliczu wojny, kształtowaniu się struktur podziemia niepodległościowego, pomijając nie tylko niecenzuralne rozdziały, jak napaść ZSRR na Polskę i mord w Katyniu, ale przede wszystkim pomijała los ludności cywilnej. Zmiana nastąpiła dopiero w wolnej Polsce. Materiały GKBZH trafiły do Instytutu Pamięci Narodowej, jednak korzystanie z nich wymagało zastosowania specjalnych procedur – w wielu przypadkach uzyskania zgody prokuratora.

Jak podkreślał podczas uroczystości prezes IPN, przeszłość można poznawać na różne sposoby. – Jednym z nich, który ma charakter uniwersalny, który przemawia do ludzi, jest dotknięcie historii poprzez relacje naocznych świadków – powiedział Łukasz Kamiński.

Ważną częścią projektu ma być portal internetowy, na którym zostaną opublikowane zdigitalizowane przez IPN relacje polskich świadków i ofiar zbrodni niemieckich oraz sowieckich, popełnionych w okresie II wojny światowej na obszarze przedwojennej Polski. Do każdego powiatu lub miasta dołączona zostanie lista świadków zeznających przed GKBZH. Wybrane świadectwa będą opublikowane w dwóch językach – polskim i angielskim.

Projekt udostępniania i przekładu zeznań świadków i ofiar jest częścią szerszego programu dokumentowania, badania i opisywania mechanizmów totalitarnych w okupowanej Europie. Jest on adresowany do szerokiej rzeszy odbiorców, m.in. członków rodzin świadków i ofiar terroru, naukowców, zwłaszcza polskich i zagranicznych historyków oraz twórców.